

2020/0262(COD)

24.2.2021

ADVIES

van de Commissie juridische zaken

aan de Commissie werkgelegenheid en sociale zaken

inzake het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Richtlijn 2004/37/EG betreffende de bescherming van de werknemers tegen de risico's van blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia op het werk
(COM(2020)0571 – C9-0301/2020 – 2020/0262(COD))

Rapporteur voor advies: Gilles Lebreton

PA_Legam

BEKNOPTE MOTIVERING

Er zij aan herinnerd dat kanker, al dan niet in verband met werk, de op een na belangrijkste doodsoorzaak in de EU-landen is (na hart- en vaatziekten), ongeveer een kwart van alle sterfgevallen veroorzaakt en wordt beschouwd als een van de belangrijkste oorzaken van voortijdig overlijden. De ziekte heeft niet alleen gevolgen voor de individuele gezondheid en het gezinsleven, maar ook voor de nationale sociale en gezondheidsstelsels, overheidsbegrotingen en de productiviteit en groei van de economie.

In deze algemene context is de Commissie voornemens een plan te presenteren om het lijden dat door de ziekte wordt veroorzaakt, te verminderen en de lidstaten te steunen bij de verbetering van de preventie en de behandeling van kanker.

In de context van arbeid wordt 52 % van de jaarlijkse arbeidsgerelateerde sterfgevallen toegeschreven aan kanker, 24 % aan hart- en vaatziekten, 22 % aan andere ziekten en 2 % aan ongevallen op het werk.

Richtlijn 2004/37/EG is vastgesteld op grond van artikel 153, lid 2, onder b), VWEU met het oog op de verbetering van de veiligheid en de gezondheid van werknemers. Artikel 16 van de richtlijn voorziet in het vaststellen van grenswaarden overeenkomstig de procedure van artikel 153, lid 2, VWEU voor alle carcinogene of mutagene agentia ten aanzien waarvan dit mogelijk is.

Het doel van dit voorstel is het versterken van het beschermingsniveau waarin deze richtlijn voorziet, door nieuwe of herziene grenswaarden op te nemen.

Met het oog hierop hebben vier werkgeversorganisaties op de voorafgaande raadpleging gereageerd, en zij bevestigden dat zij voorstander zijn van maatregelen die tot doel hebben werknemers effectief te beschermen tegen arbeidsgerelateerde kanker, waaronder de vaststelling van bindende grenswaarden voor beroepsmatige blootstelling op EU-niveau; zij benadrukten echter dat de waarden evenredig en technisch uitvoerbaar moeten zijn. De werkgevers achtten de criteria van de Commissie voor het prioriteren van stoffen relevant, maar stelden voor om ook criteria met betrekking tot de technische en economische haalbaarheid op te nemen.

Om voorrang te geven aan de volksgezondheid, bevat dit voorstel geen versoepelde regelingen voor micro-ondernemingen en kmo's. Volgens de Commissie zullen voor alle stoffen waarop de herziening betrekking heeft, de vereiste investeringen voor kmo's de komende zestig jaar slechts een klein deel van hun omzet vertegenwoordigen. Slechts een zeer klein aantal kmo's die nikkelverbindingen gebruiken, kan moeilijkheden ondervinden om aan de voorkeursoptie te voldoen. Om deze moeilijkheden zoveel mogelijk te beperken, zijn er in het pakket voorkeursopties overgangspannen opgenomen.

De betrokken ondernemingen staan over het algemeen achter deze prioriteiten op het gebied van volksgezondheid. Vanwege de onzekere economische en sociale context hebben zij evenwel behoefte aan duidelijkheid en rechtszekerheid. Het is daarom onder meer noodzakelijk dat de definities van de betrokken stoffen en producten en de mogelijkheden inzake inhalatie nauwkeurig zijn en dat het tijdschema voor eventuele herzieningen vooraf wordt vastgesteld.

Tot slot moet worden gewezen op de inspanningen die de Commissie heeft geleverd om deze voorstellen tot herziening van de richtlijn van 2004 toe te lichten en te motiveren.

AMENDEMENTEN

De Commissie juridische zaken verzoekt de bevoegde Commissie werkgelegenheid en sociale zaken onderstaande amendementen in aanmerking te nemen:

Amendement 1

Voorstel voor een richtlijn Overweging 1

Door de Commissie voorgestelde tekst

(1) Richtlijn 2004/37/EG van het Europees Parlement en de Raad⁴⁵ is gericht op de bescherming van de werknemers tegen risico's voor hun gezondheid en veiligheid als gevolg van blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia op het werk. Die richtlijn voorziet in een consistent niveau van bescherming tegen de risico's in verband met beroepsmatige blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia via een kader van algemene beginselen dat de lidstaten in staat stelt ervoor te zorgen dat de minimumvoorschriften op een consequente manier worden toegepast. Die minimumvoorschriften zijn gericht op de bescherming van de werknemers op Unieniveau. De lidstaten kunnen strengere bepalingen vaststellen.

⁴⁵ Richtlijn 2004/37/EG van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004

Amendement

(1) Richtlijn 2004/37/EG van het Europees Parlement en de Raad⁴⁵ is gericht op de bescherming van de werknemers tegen risico's voor hun gezondheid en veiligheid als gevolg van blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia **of reprotoxische stoffen** op het werk. Die richtlijn voorziet in een consistent niveau van bescherming tegen de risico's in verband met beroepsmatige blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia **of reprotoxische stoffen** via een kader van algemene beginselen dat de lidstaten in staat stelt ervoor te zorgen dat de minimumvoorschriften op een consequente manier worden toegepast. Die minimumvoorschriften zijn gericht op de bescherming van de werknemers op Unieniveau. De lidstaten kunnen strengere bepalingen vaststellen. **Die minimumvoorschriften moeten worden vastgesteld na raadpleging van de betrokken economische en sociale actoren en moeten gebaseerd zijn op evenredige en technisch haalbare waarden en procedures, in het belang van de gezondheid en de veiligheid van werknemers.**

⁴⁵ Richtlijn 2004/37/EG van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004

betreffende de bescherming van de werknemers tegen de risico's van blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia op het werk (zesde bijzondere richtlijn in de zin van artikel 16, lid 1, van Richtlijn 89/391/EEG van de Raad) (PB L 158 van 30.4.2004, blz. 50).

betreffende de bescherming van de werknemers tegen de risico's van blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia op het werk (zesde bijzondere richtlijn in de zin van artikel 16, lid 1, van Richtlijn 89/391/EEG van de Raad) (PB L 158 van 30.4.2004, blz. 50).

Amendement 2

Voorstel voor een richtlijn Overweging 1 bis (nieuw)

Door de Commissie voorgestelde tekst

Amendement

(1 bis) De werkgeversverplichtingen die in deze richtlijn worden vastgelegd, moeten rekening houden met het feit dat micro-ondernemingen en kmo's, die de grote meerderheid van bedrijven in de Unie uitmaken, over beperkte financiële, technische en personele middelen beschikken. De lidstaten moeten derhalve de gevolgen van de tenuitvoerlegging van deze richtlijn en de ermee samenhangende administratieve lasten voor dergelijke ondernemingen beoordelen om te waarborgen dat deze ondernemingen niet onevenredig worden getroffen, waarbij zij bijzondere aandacht moeten schenken aan micro-ondernemingen, en de resultaten van die beoordelingen bekendmaken. Op die manier moeten de lidstaten ervoor zorgen dat alle werknemers dezelfde bescherming genieten, en moeten zij de naleving door micro-ondernemingen en kmo's vergemakkelijken. Tegen die achtergrond kunnen specifieke maatregelen zoals stimulansen en digitale instrumenten kmo's en micro-ondernemingen helpen om beter te voldoen aan de verplichtingen van Richtlijn 2004/37/EG en vooruitgang te boeken bij het elimineren van risico's in verband met blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia op de werkplek.

Amendement 3

Voorstel voor een richtlijn Overweging 2

Door de Commissie voorgestelde tekst

(2) In beginsel 10 van de Europese pijler van sociale rechten⁴⁶, die door het Europees Parlement, de Raad en de Commissie gezamenlijk is afgekondigd op de Sociale Top voor eerlijke banen en groei van 17 november 2017, is het recht van de werknemers op een hoge mate van bescherming van hun gezondheid en veiligheid op het werk vastgelegd, waaronder bescherming tegen carcinogene en mutagene agentia op het werk.

⁴⁶ Europese pijler van sociale rechten, november 2017, beschikbaar op: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/witboek_over_de_toekomst_van_europa_nl.pdf

Amendement 4

Voorstel voor een richtlijn Overweging 3

Door de Commissie voorgestelde tekst

(3) Bindende grenswaarden voor beroepsmatige blootstelling zijn belangrijke onderdelen van de algemene bij Richtlijn 2004/37/EG vastgestelde regelingen voor de bescherming van de werknemers en mogen niet worden overschreden. Grenswaarden en andere rechtstreeks **daarmee** verband **houdende bepalingen moeten** worden vastgesteld voor alle carcinogene of mutagene agentia waarvoor de beschikbare informatie, met

Amendement

(2) In beginsel 10 van de Europese pijler van sociale rechten⁴⁶, die door het Europees Parlement, de Raad en de Commissie gezamenlijk is afgekondigd op de Sociale Top voor eerlijke banen en groei van 17 november 2017, is het recht van de werknemers **op een veilige, gezonde en goed aangepaste werkomgeving, dat wil zeggen** op een hoge mate van bescherming van hun gezondheid en veiligheid op het werk vastgelegd, waaronder bescherming tegen carcinogene en mutagene agentia op het werk.

⁴⁶ Europese pijler van sociale rechten, november 2017, beschikbaar op: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/social-summit-european-pillar-social-rights-booklet_nl.pdf

Amendement

(3) Bindende grenswaarden voor beroepsmatige blootstelling zijn belangrijke onderdelen van de algemene bij Richtlijn 2004/37/EG vastgestelde regelingen voor de bescherming van de werknemers en mogen niet worden overschreden. **In het licht van de sociale, economische en technologische ontwikkelingen moeten, om werknemers en bedrijven beter te beschermen tegen alle mogelijke beroepsrisico's,**

inbegrip van wetenschappelijke en technische gegevens, dit mogelijk maakt.

grenswaarden en andere *voorschriften die rechtstreeks verband houden met bindende grenswaarden voor beroepsmatige blootstelling* worden vastgesteld voor alle carcinogene of mutagene agentia waarvoor de beschikbare informatie, met inbegrip van wetenschappelijke en technische gegevens, dit mogelijk maakt.

Amendement 5

Voorstel voor een richtlijn Overweging 4

Door de Commissie voorgestelde tekst

(4) De inachtneming van bindende grenswaarden voor beroepsmatige blootstelling doet geen afbreuk aan de andere verplichtingen van de werkgevers uit hoofde van Richtlijn 2004/37/EG, zoals de vermindering van het gebruik van carcinogene en mutagene agentia op de werkplek, de voorkoming of vermindering van de blootstelling van de werknemers aan carcinogene of mutagene agentia en de maatregelen die daartoe moeten worden uitgevoerd. Die maatregelen moeten, voor zover dat technisch uitvoerbaar is, het volgende omvatten: de vervanging van het carcinogene of mutagene agens door een stof, mengsel of procedé dat niet, *of minder*, gevaarlijk is voor de gezondheid van de werknemers, het gebruik van een gesloten systeem, of andere maatregelen om de blootstelling van de werknemers te verminderen.

Amendement

(4) De inachtneming van bindende grenswaarden voor beroepsmatige blootstelling doet geen afbreuk aan de andere verplichtingen van de werkgevers uit hoofde van Richtlijn 2004/37/EG, zoals de vermindering van het gebruik van carcinogene en mutagene agentia op de werkplek, de voorkoming of vermindering van de blootstelling van de werknemers aan carcinogene of mutagene agentia en de maatregelen die daartoe moeten worden uitgevoerd. Die maatregelen moeten, voor zover dat technisch uitvoerbaar is, het volgende omvatten: de vervanging van het carcinogene of mutagene agens door een stof, mengsel of procedé dat niet gevaarlijk is voor de gezondheid van de werknemers, het gebruik van een gesloten systeem, of andere maatregelen om de blootstelling van de werknemers te verminderen *of blootstelling van de werknemers geheel te voorkomen. Onderzoeksprogramma's op dat gebied, met name inzake de risico's voor de gezondheid van werknemers, moeten in aanmerking komen voor financiering in het kader van toekomstige nationale en Europese herstelplannen.*

Amendement 6

**Voorstel voor een richtlijn
Overweging 5 bis (nieuw)**

Door de Commissie voorgestelde tekst

Amendement

(5 bis) Deze richtlijn verschaft meer duidelijkheid voor werknemers, werkgevers en handhavingsautoriteiten, draagt bij tot een gelijk speelveld voor marktdeelnemers en zorgt voor een positief effect op de werkgelegenheid en de economie.

Amendement 7

**Voorstel voor een richtlijn
Overweging 7**

Door de Commissie voorgestelde tekst

Amendement

(7) Het is ook nodig voor alle carcinogene en mutagene agentia rekening te houden met andere mogelijkheden voor de absorptie ervan dan inademing, zoals opname via de huid, om een optimaal beschermingsniveau te waarborgen.

(7) Het is ook nodig voor alle carcinogene en mutagene agentia rekening te houden met andere mogelijkheden voor de absorptie ervan dan inademing, zoals opname via de huid ***of via de slijmvliezen***, om een optimaal beschermingsniveau te waarborgen.

Amendement 8

**Voorstel voor een richtlijn
Overweging 7 bis (nieuw)**

Door de Commissie voorgestelde tekst

Amendement

(7 bis) Werknemers kunnen worden blootgesteld aan een cocktail van gevaarlijke stoffen. Dit kan de risico's voor hun gezondheid vergroten. Met het oog op mogelijke gecombineerde blootstelling aan gevaarlijke stoffen is het noodzakelijk de voorschriften aan te passen en de grenswaarden naar beneden bij te stellen om rekening te houden met de gecombineerde effecten.

Amendement 9

Voorstel voor een richtlijn Overweging 13

Door de Commissie voorgestelde tekst

(13) Benzeen voldoet aan de criteria om overeenkomstig Verordening (EG) nr. 1272/2008 als kankerverwekkend (categorie 1A) te worden ingedeeld en is derhalve een carcinogeen agens in de zin van Richtlijn 2004/37/EG. Benzeen kan ook door de huid worden geabsorbeerd. De in bijlage III bij Richtlijn 2004/37/EG vastgestelde grenswaarde voor benzeen moet worden herzien in het licht van recentere wetenschappelijke gegevens en het is passend de huidnotatie te handhaven. Het ACSH was het, op basis van het advies van het RAC, ermee eens dat biomonitoring voor benzeen nuttig is. Dit moet in overweging worden genomen bij het opstellen van richtsnoeren voor het praktische gebruik van biomonitoring.

Amendement 10

Voorstel voor een richtlijn Overweging 14

Door de Commissie voorgestelde tekst

(14) Met betrekking tot benzeen kan het in sommige sectoren moeilijk zijn om op korte termijn aan een herziene grenswaarde van 0,2 ppm (0,66 mg/m³) te voldoen. Er moet in een overgangperiode van vier jaar na de inwerkingtreding van deze richtlijn worden voorzien. Vanaf twee tot hoogstens vier jaar na de inwerkingtreding moet een overgangsgrenswaarde van 0,5 ppm (1,65 mg/m³) van toepassing zijn.

Amendement

(13) Benzeen voldoet aan de criteria om overeenkomstig Verordening (EG) nr. 1272/2008 als kankerverwekkend (categorie 1A) te worden ingedeeld en is derhalve een carcinogeen agens in de zin van Richtlijn 2004/37/EG. Benzeen kan ook door de huid worden geabsorbeerd. De in bijlage III bij Richtlijn 2004/37/EG vastgestelde grenswaarde voor benzeen moet ***uiterlijk 1 januari 2030, overeenkomstig het advies van het ACSH,*** worden herzien in het licht van recentere wetenschappelijke gegevens en het is passend de huidnotatie te handhaven. Het ACSH was het, op basis van het advies van het RAC, ermee eens dat biomonitoring voor benzeen nuttig is. Dit moet in overweging worden genomen bij het opstellen van richtsnoeren voor het praktische gebruik van biomonitoring.

Amendement

(14) Met betrekking tot benzeen kan het in sommige sectoren ***en voor sommige ondernemingen, met name micro-ondernemingen en kmo's,*** moeilijk zijn om op korte termijn aan een herziene grenswaarde van 0,2 ppm (0,66 mg/m³), ***verlaagd ten opzichte van de eerdere waarde van 1 ppm (3,25 mg/m³),*** te voldoen. Er moet ***derhalve*** in een overgangperiode van vier jaar na de inwerkingtreding van deze richtlijn worden voorzien. Vanaf twee tot hoogstens vier jaar na de inwerkingtreding moet een

overgangsgrenswaarde van 0,5 ppm
(1,65 mg/m³) van toepassing zijn.

Amendement 11

Voorstel voor een richtlijn Overweging 14 bis (nieuw)

Door de Commissie voorgestelde tekst

Amendement

(14 bis) Kobalt en kobaltverbindingen voldoen aan de criteria om overeenkomstig Verordening (EG) nr. 1272/2008 als kankerverwekkend (categorie 1B) te worden ingedeeld en zijn derhalve carcinogeen in de zin van Richtlijn 2004/37/EG. Voor die carcinogene stoffen kunnen aan de hand van de beschikbare informatie, wetenschappelijke en technische gegevens daarbij inbegrepen, grenswaarden worden vastgesteld. Blootstelling aan kobalt en kobaltverbindingen op de werkplek kan leiden tot sensibilisatie van de huid en de luchtwegen. Het is daarom passend om in het kader van Richtlijn 2004/37/EG grenswaarden vast te stellen voor inhaleerbare en respirabele fracties van kobalt en kobaltverbindingen.

Amendement 12

Voorstel voor een richtlijn Overweging 16

Door de Commissie voorgestelde tekst

Amendement

(16) De in deze richtlijn vastgestelde grenswaarden moeten regelmatig worden geëvalueerd en herzien om te zorgen **voor overeenstemming** met Verordening (EG) nr. 1907/2006⁴⁹.

(16) De in deze richtlijn vastgestelde grenswaarden moeten regelmatig worden geëvalueerd en **ten minste elke vijf jaar worden herzien op basis van de wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen**, om ervoor te zorgen dat zij **overeen blijven stemmen** met Verordening (EG) nr. 1907/2006⁴⁹ en **blijven aansluiten bij de ontwikkelingen op sociaal, economisch en technologisch**

gebied.

⁴⁹ Verordening (EG) nr. 1907/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2006 inzake de registratie en beoordeling van en de autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen. Beschikbaar op: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/ALL/?uri=CELEX%3A32006R1907>

⁴⁹ Verordening (EG) nr. 1907/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 18 december 2006 inzake de registratie en beoordeling van en de autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen. Beschikbaar op: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/ALL/?uri=CELEX%3A32006R1907>

Amendement 13

Voorstel voor een richtlijn Overweging 16 bis (nieuw)

Door de Commissie voorgestelde tekst

Amendement

(16 bis) De overgangperiodes waarin deze richtlijn voorziet, moeten het mogelijk maken passende maatregelen te nemen om op de veranderingen te anticiperen en de nodige investeringen te plannen, zodat negatieve gevolgen voor ondernemingen en werknemers worden voorkomen. Zo zullen overgangperiodes voor bepaalde stoffen kmo's en micro-ondernemingen in staat moeten stellen specifieke technische problemen aan te pakken en investeringen ruim van tevoren te plannen.

Amendement 14

Voorstel voor een richtlijn Overweging 17

Door de Commissie voorgestelde tekst

Amendement

(17) Daar de doelstelling van deze richtlijn, namelijk het beschermen van de werknemers tegen de risico's voor hun veiligheid en gezondheid die zich op het werk door blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia voordoen of kunnen

(17) Daar de doelstelling van deze richtlijn, namelijk het beschermen van de werknemers tegen de risico's voor hun veiligheid en gezondheid die zich op het werk door blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia voordoen of kunnen

voordoen, en het voorkomen van dergelijke risico's, **niet voldoende** door de lidstaten kan worden verwezenlijkt, maar vanwege de omvang en de gevolgen ervan beter door de Unie kan worden bereikt, kan de Unie, overeenkomstig het in artikel 5 van het Verdrag betreffende de Europese Unie neergelegde subsidiariteitsbeginsel, maatregelen nemen. Overeenkomstig het in hetzelfde artikel neergelegde evenredigheidsbeginsel gaat deze richtlijn niet verder dan wat nodig is om deze doelstelling te verwezenlijken.

voordoen, en het voorkomen van dergelijke risico's, door de lidstaten kan worden verwezenlijkt, maar vanwege de omvang en de gevolgen ervan **nog** beter door de Unie kan worden bereikt, kan de Unie, overeenkomstig het in artikel 5 van het Verdrag betreffende de Europese Unie neergelegde subsidiariteitsbeginsel, maatregelen nemen. Overeenkomstig het in hetzelfde artikel neergelegde evenredigheidsbeginsel gaat deze richtlijn niet verder dan wat nodig is om deze doelstelling te verwezenlijken. **Dergelijke maatregelen zijn hoe dan ook minimumvoorschriften en ontnemen de lidstaten niet het recht om bepalingen vast te stellen die voorzien in een hoger niveau van bescherming.**

Amendement 15

Voorstel voor een richtlijn Overweging 17 bis (nieuw)

Door de Commissie voorgestelde tekst

Amendement

(17 bis) Aangezien de bepalingen van deze richtlijn ten doel hebben minimumvoorschriften vast te stellen, belet deze richtlijn de lidstaten niet bepalingen vast te stellen die een hoger niveau van bescherming bieden.

PROCEDURE VAN DE ADVISERENDE COMMISSIE

Titel	Wijziging van Richtlijn 2004/37/EG betreffende de bescherming van de werknemers tegen de risico's van blootstelling aan carcinogene of mutagene agentia op het werk
Document- en procedurenummers	COM(2020)0571 – C9-0301/2020 – 2020/0262(COD)
Bevoegde commissie Datum bekendmaking	EMPL 5.10.2020
Advies uitgebracht door Datum bekendmaking	JURI 5.10.2020
Rapporteur voor advies Datum benoeming	Gilles Lebreton 12.10.2020
Datum goedkeuring	22.2.2021
Uitslag eindstemming	+: 13 –: 5 0: 1
Bij de eindstemming aanwezige leden	Manon Aubry, Gunnar Beck, Geoffroy Didier, Pascal Durand, Angel Dzhambazki, Ibán García Del Blanco, Jean-Paul Garraud, Esteban González Pons, Mislav Kolakušić, Gilles Lebreton, Karen Melchior, Jiří Pospíšil, Franco Roberti, Marcos Ros Sempere, Ernő Schaller-Baross, Stéphane Séjourné, Raffaele Stancanelli, Marie Toussaint, Adrián Vázquez Lázara, Axel Voss, Marion Walsmann, Tiemo Wölken, Lara Wolters, Javier Zarzalejos
Bij de eindstemming aanwezige vaste plaatsvervangers	Andrzej Halicki, Javier Nart, Emil Radev

HOOFDELIJKE EINDSTEMMING IN DE ADVISERENDE COMMISSIE

13	+
ECR	Raffaele Stancanelli
ID	Gunnar Beck, Jean-Paul Garraud, Gilles Lebreton
NI	Mislav Kolakušić
PPE	Geoffroy Didier, Esteban González Pons, Jiří Pospíšil, Ernő Schaller-Baross, Axel Voss, Marion Walsmann, Javier Zarzalejos
The Left	Manon Aubry

5	-
ECR	Angel Dzhambazki
Renew	Pascal Durand, Karen Melchior, Stéphane Séjourné, Adrián Vázquez Lázara

1	0
Verts/ALE	Marie Toussaint

Verklaring van de gebruikte tekens:

+ : voor

- : tegen

0 : onthouding